

УДК 006.3:598.2/.9

Н.І. Ясинецька, О.С. Мезінов

*Біосферний заповідник "Асканія-Нова" імені Ф.Е. Фальц-Фейна НААН
вул. Паркова, 15, смт Асканія-Нова, Чаплинський р-н, Херсонська обл., 75230 Україна
e-mail: yasynetska@rambler.ru*

XXXV НАРАДА АЗОВО-ЧОРНОМОРСЬКОЇ ОРНІТОЛОГІЧНОЇ РОБОЧОЇ ГРУПИ (6–7 ЖОВТНЯ 2016 РОКУ)

Біосферний заповідник "Асканія-Нова", нарада АЧОРГ, орнітологія, хроніка

XXXV НАРАДА АЗОВО-ЧОРНОМОРСЬКОЇ ОРНІТОЛОГІЧНОЇ РОБОЧОЇ ГРУПИ (6–7 ЖОВТНЯ 2016 РОКУ). Н.І. Ясинецька, О.С. Мезінов. – Викладена хронологія XXXV наради Азово-Чорноморської орнітологічної робочої групи.

XXXV СОВЕЩАНИЕ АЗОВО-ЧЕРНОМОРСКОЙ ОРНИТОЛОГИЧЕСКОЙ РАБОЧЕЙ ГРУППЫ (6–7 ОКТЯБРЯ 2016 ГОДА). Н.И. Ясинецкая, А.С. Мезинов. – Изложена хронология XXXV совещания Азово-Черноморской орнитологической рабочей группы.

THE XXXV MEETING OF AZOV-BLACK ORNITOLOGICAL WORKING GROUP (6–7 OCTOYBER 2016 YEARS). N.I. Yasynetska, O.S. Mezinov. – Chronology of XXXV Meeting of the Azov-Black ornitological working group is presented.

Чергова XXXV нарада Азово-Чорноморської орнітологічної робочої групи відбулася 6–7 жовтня 2016 року на базі Біосферного заповідника "Асканія-Нова" імені Ф.Е. Фальц-Фейна Національної академії аграрних наук України.

В роботі наради взяли участь 37 вчених орнітологів, працівників охорони природи, викладачів, які представляли 15 наукових та природоохоронних установ і вищих навчальних закладів: Біосферного заповідника "Асканія-Нова" імені Ф.Е. Фальц-Фейна НААН, Чорноморського і Дунайського біосферних заповідників НАН України, Міжвідомчої Азово-Чорноморської орнітологічної станції НАН України, Національних природних парків "Меотиди", "Тузловські лимани", "Олешківські піски", Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького, Одеського національного університету імені І.І. Мечникова, Донецького національного технічного університету, Інституту зоології ім. І.І. Шмальгаузена НАН України (лабораторії орнітології півдня України Відділу фауни і систематики хребетних), Українського науково-дослідного протичумного інституту імені І.І. Мечникова МОЗ України, Науково-дослідного інституту біорізноманіття наземних та водних екосистем України, Інституту тваринництва степових районів імені М.Ф. Іванова "Асканія-Нова" – Національного наукового селекційно-генетичного центру з вівчарства, Одеського зоологічного парку, а також громадських організацій: "Інститут екології та розвитку дельти Дунаю", екологічного фонду "Відроджений степ", Асканія-Нова селищної ради та представники громади селища Асканія-Нова.

До складу оргкомітету входили: співголови – директор Біосферного заповідника "Асканія-Нова" В.С. Гавриленко, к.б.н., с.н.с. та завідувач Міжвідомчої Азово-Чорноморської орнітологічної станції НАН України Й.І. Чернічко, д.б.н., доцент; члени оргкомітету – Гавриленко Н.О., зав. лабораторією дендрологічного парку, к.б.н., с.н.с.; Корінець Н.О., учений секретар, к.с.-г.н.; Мезінов О.С., зав. лабораторією збереження різноманіття диких тварин; Шаповал В.В., зав. лабораторією біомоніторингу і заповідного степу, к.б.н., с.н.с.; Ясинецька Н.І., заступник директора з наукової роботи Біосферного заповідника "Асканія-Нова", к.б.н., с.н.с.

Відкриття наради відбулося 6 жовтня в залі сектора екологічної пропаганди Біосферного заповідника "Асканія-Нова". Із привітанням до учасників наради звернувся

директор Біосферного заповідника "Асканія-Нова" В.С. Гавриленко та завідувач Міжвідомчої Азово-Чорноморської орнітологічної станції НАН України Й.І. Чернічко. Вони відмітили, що науковці та фахівці-орнітологи зібралися в Асканії-Нові вже вдруге. Перше зібрання на базі заповідника було проведено 4–6 жовтня 2011 року. Вже більше трьох десятиріч члени Азово-Чорноморської орнітологічної робочої групи плідно працюють над дослідженням причин, що призводять до змін динаміки чисельності птахів та їх розподілу на території України, їх біології та екології в Азово-Чорноморському регіоні. Надалі відбулося пленарне засідання, під час якого були заслухані чотири доповіді: "Інформація про орнітологічні читання пам'яті М.А. Воїнственського. Київ–Канів, 22–25.09.2016 р.", "Українська орнітологія після М.А. Воїнственського" (Андрющенко Ю.О. – зав. лабораторією орнітології півдня України Відділу фауни і систематики хребетних Інституту зоології ім. І.І. Шмальгаузена НАН України, к.б.н.); "Життя і наукова діяльність М.А. Воїнственського. 14.02.1916–03.10.1996" (Корзюков О.І. – доцент кафедри зоології біологічного факультету Одеського національного університету імені І.І. Мечникова, к.б.н.); "Підсумки діяльності АЧОРГ за 30–35 років" (Чернічко Й.І., співдоповідач Горлов П.І. – с.н.с. Науково-дослідного інституту біорізноманіття наземних та водних екосистем України, к.б.н., доцент).

Учасників наради привітали учні і викладачі Каховської школи №3 та Комунального закладу "Дитяча музична школа "Асканія-Нова", які підготували художню програму. Учні Генічеської гімназії представили творчі роботи, підготовлені на виставку-конкурс до "Дня журавля".

На секційному засіданні "Результати досліджень орнітофауни Азово-Чорноморського регіону: сучасний стан та перспективи" були заслухані наступні доповіді: "До питання про екологічні групи птахів" (Андрющенко Ю.О.), "Трансформація орнітокомплексів природного ядра і суміжних територій Біосферного заповідника "Асканія-Нова" (Листопадський М.А. – м.н.с. лабораторії біомоніторингу і заповідного степу Біосферного заповідника "Асканія-Нова"; співавтор Гавриленко В.С. – директор Біосферного заповідника "Асканія-Нова"), "Птахи в межах вітропарків: міграційний аспект, оцінка існуючих загроз" (Горлов П.І.), "Моніторинг гніздуючих видів птахів на контрольних площадках "Північно-Західне Приазов'я" (Кошелев О.І. – зав. кафедрою зоології та екології Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького, д.б.н., професор), "Перспективи використання сучасних технологій і технічних засобів в орнітологічних дослідженнях" (Яковлев М.В. – н.с. Дунайського біосферного заповідника НАН України, м.н.с. НПП "Тузловські лимани").

Для учасників наради була організована екскурсія на Рамсарську територію – водно-болотне угіддя міжнародного значення "Великий Чапельський під" (одну з ділянок природного ядра біосферного заповідника), де вони провели спостереження за водоплавними птахами. Особливий інтерес викликало велике скупчення сірого журавля *Grus grus* і огара *Tadorna ferruginea*.

Робота наради продовжувалась 7 жовтня в залі сектору екологічної пропаганди Біосферного заповідника "Асканія-Нова". Працювало 3 секції.

На першому секційному засіданні "Результати досліджень орнітофауни Азово-Чорноморського регіону: сучасний стан та перспективи" були заслухані та обговорені три доповіді: "Пропозиції щодо збагачення мисливської орнітофауни та врегулювання питань її використання у Азово-Чорноморському регіоні" (Мезінов О.С.), "Значення міських звалищ (ТПВ) для зимуючих птахів" (Кошелев О.І.), "Мінливість яєць свійського японського перепела і її причини" (Усков М.В. – аспірант Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького).

На другому секційному засіданні "Регіональні орнітологічні новини" було прослухано п'ять доповідей: "Орнітологічна ситуація в Північному Приазов'ї у 2016 році" (Бронсков О.І. – начальник відділу наукової лабораторії НПП "Меотида"), "Характеристика орнітофауни Рамсарських ВБУ Приазовського національного природного парку у серпні 2016 р." (Дядічева О.А. – м.н.с. Міжвідомчої Азово-Чорноморської орнітологічної станції НАН України; співавтори Андрющенко Ю.О., Попенко В.М., Бронсков О.І., Бронскова М.О.), "Населення птахів острова Тендра у гніздовий період" (Москаленко Ю.О. –

н.с. Чорноморського біосферного заповідника НАН України, к.б.н.), "Сучасний стан орнітологічного комплексу в Одеській області" (Корзюков О.І.), "Зміни орнітологічної ситуації у Західному Причорномор'ї (Дельта Дунаю)" (Жмуд М.Є. – п.н.с. Міжвідомчої Азово-Чорноморської орнітологічної станції НАН України, директор ГО "Інституту екології та розвитку дельти Дунаю", к.б.н.).

На третьому секційному засіданні "Результати досліджень рідкісних видів" заслухано п'ять доповідей: "Сучасний стан гніздування пелікана рожевого у Чорноморському біосферному заповіднику" (Москаленко Ю.О.), "Про гніздування кучерявого пелікана в Північному Приазов'ї" (Молодан Г.М. – доцент кафедри прикладної екології та охорони навколишнього середовища Донецького національного технічного університету, к.б.н.), "Птахи водойм та зволжених біотопів" (Роман Є.Г., в.о. зав. науково-дослідним відділом НПП "Олешківські піски"), "Знахідки рідкісних видів птахів" (Пілюга В.І. – зав. сектором хижих птахів Одеського зоологічного парку), "Гніздування балабана" (Яковлев М.В.).

Активно обговорено організаційно-методологічні питання подальшого орнітомоніторингу, дослідження сучасного стану рідкісних видів птахів, екологію окремих видів. Орнітологічну ситуацію в регіоні та на окремих територіях розглянуто під час засідання круглого столу "Орнітологічна ситуація в зоні Північно-Кримської зрошувальної системи". Здійснено аналіз 35-річної діяльності Азово-Чорноморської орнітологічної робочої групи, напрацьовано напрями подальшої діяльності. Після обговорення доповідей, проведення наукової дискусії була прийнята резолюція наради.

Резолюція

XXXV наради Азово-Чорноморської орнітологічної робочої групи (АЧОРГ)

XXXV нарада Азово-Чорноморської орнітологічної робочої групи (АЧОРГ) відбулася 6–7 жовтня 2016 року на базі Біосферного заповідника "Асканія-Нова" імені Ф.Е. Фальц-Фейна НААН. В роботі наради взяли участь 37 вчених-орнітологів, працівників охорони природи, викладачів з 15 наукових та природоохоронних установ і вищих навчальних закладів України: Біосферного заповідника "Асканія-Нова" імені Ф.Е. Фальц-Фейна НААН, Чорноморського і Дунайського біосферних заповідників НАН України, Міжвідомчої Азово-Чорноморської орнітологічної станції НАН України та Міносвіти, Мелітопольського державного педагогічного університету імені Б. Хмельницького, Одеського національного університету імені І.І. Мечникова, Донецького національного технічного університету, Інституту зоології ім. І.І. Шмальгаузена НАН України, Українського науково-дослідного протичумного інституту імені І.І. Мечникова МОЗ України, Науково-дослідного інституту біорізноманіття наземних та водних екосистем України, Інституту тваринництва степових районів імені М.Ф. Іванова "Асканія-Нова" – Національного наукового селекційно-генетичного центру з вівчарства, Одеського зоологічного парку, Національних природних парків: "Меотида", "Тузловські лимани", "Олешківські піски", а також громадських організацій: "Інституту екології та розвитку дельти Дунаю", екологічного фонду "Відроджений степ", Асканія-Нова селищної ради та представники громади селища Асканія-Нова.

В ході наради заслухано 3 пленарні і 17 секційних доповідей та проведено круглий стіл "Орнітологічна ситуація в зоні Північно-Кримської зрошувальної системи". Розглянуто питання історії організації орнітологічних досліджень в регіоні з першої половини XIX століття і формування сучасної Азово-Чорноморської робочої групи. З часу її заснування зібрано і узагальнено унікальний еколого-фауністичний матеріал, який дозволяє простежити динаміку орнітологічних комплексів, притаманних прибережним і материковим екосистемам Північного узбережжя Азовського і Чорного морів від гирла Дону до Дунаю, а також території Автономної Республіки Крим.

Засновано і регулярно видаються спеціалізовані орнітологічні видання "Бранта" та Бюлетень РОМ. Орнітологічні публікації складають значну частину наукових видань біологічного спрямування вищих навчальних закладів та біосферних заповідників. Сформовано методологічну базу орнітологічних моніторингових досліджень, запроваджену у проведенні масштабних щорічних Серпневих та Різдвяних обліків, які накривають значні

площі півдня України і дають можливість оцінювати реальну ситуацію із станом фонових і рідкісних видів.

Дослідження часто мають характер міжнародної наукової кооперації, що дає можливість інструментальними методами оцінювати трансконтинентальні міграції окремих видів і відстежувати міграційні потоки через Азово-Чорноморський та Дніпровський міграційні екокоридори.

Орнітологічні дослідження робочої групи мали і мають прямий вихід до таких напрямів прикладної діяльності людини як авіація, енергозбереження, медицина, ветеринарія, біотехнологія. Тому учасники наради відмічають важливість проведення прикладних досліджень в збереженні окремих видів, а також необхідність подальшого визначення можливих наслідків застосування новітніх технологій як на орнітологічні комплекси, так і окремі види.

На фоні реальних успіхів орнітологічної спільноти особливе занепокоєння викликає подальше ігнорування органами законодавчої і виконавчої влади наукової думки, схвалення нею пропозицій, сформованих громадськими організаціями на основі ситуативних природоохоронних піар-кампаній, що особливо проявляється в сфері поводження з видами, здатними до переносу трансмісивних захворювань, збереження рідкісних видів, які потребують створення спеціальних умов для виживання, а також управління цілиніними і плавневими комплексами з втраченими механізмами автоценорегуляції та автоценореставрації.

Підтверджуючи життєдіяльність робочої групи, значимість і необхідність практичного застосування результатів її наукового пошуку в збереженні видів та практиці народного господарства України, учасники наради вважають також необхідним висловити своє занепокоєння подальшим нехтуванням з боку органів державної влади надання державної підтримки наукових шкіл, які найближчим часом можуть припинити своє існування. Послідовне, протягом ряду останніх років, скорочення фінансування наукових досліджень, нівелювання престижності роботи науковця призвело до кризової ситуації в підготовці наукових кадрів і відтоку молодих спеціалістів з орнітологічної науки.

Робоча нарада Азово-Чорноморської орнітологічної робочої групи рекомендує:

- орнітологам регіону звернути увагу на необхідність підготування і видання узагальнюючих наукових праць за результатами багаторічних наукових досліджень;
- проаналізувати виконання рекомендацій попередніх нарад, оцінити їх результативність;
- науковим школам проаналізувати ситуацію, знайти можливості і вжити заходів щодо поновлення масового мічення птахів, у тому числі із застосуванням новітніх технологій та поширення індивідуального кольорового маркування;
- активніше залучати до орнітологічних досліджень бердвочерів, фотографів-аніمالістів, сприяти відновленню та формуванню шкіл юних орнітологів, поширювати досвід таких пропагандистських заходів як фотовиставки, виставки декоративних птахів з прикладами технологій їх розведення;
- сприяти організації дієвого громадського та державного контролю щодо комерційної реалізації видів, занесених в охоронні списки птахів Червоної книги України та СИТЕС;
- продовжити моніторинг видів, яким загрожує зникнення в регіональному та глобальному масштабах, а також тих, статус яких знаходиться під питанням: кучерявий та рожевий пелікани, каспійський мартин, косар, голуб синяк та інші;
- запропонувати орнітологічній спільноті Азово-Чорноморського регіону провести наступну нараду АЧОРГ разом з всеукраїнським орнітологічним з'їздом, який планується організувати на базі Черкаського національного університету у вересні-жовтні 2017 р. В подальшому один раз на три роки проводити нараду АЧОРГ спільно з всеукраїнськими орнітологічними конференціями.

Робоча нарада Азово-Чорноморської орнітологічної робочої групи вважає необхідним заявити про те, що:

- на основі довголітніх моніторингових досліджень динаміки кількісних характеристик і змін видового різноманіття орнітокомплексів Північного Приазов'я та Причор-

номор'я встановлена хибність думки відносно того, що абсолютна заповідність на обмежених територіях є запорукою збереженості видів, а тому існує нагальна потреба законодавчого врегулювання питання з визнанням необхідності наукового управління заповідними екосистемами, яке б дозволило зберегти зональні та плавневі орнітокомплекси чи сповільнити темпи їх зникнення;

- необхідно не допустити прийняття Верховною Радою України подальших законодавчих актів, які б погіршили ситуацію зі збереженості зональних та плавневих орнітокомплексів, без врахування необхідності управління неповночленими заповідними екосистемами, для чого запропонувати оргкомітету підготувати і направити від імені наради АЧОРГ звернення до Міністерства екології та природних ресурсів України і Комітету Верховної Ради з екологічної політики, природокористування та ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи, у якому підкреслити необхідність наукової експертизи законопроектів спеціалізованими науковими державними установами із залученням профільної природоохоронної громадськості, пов'язаних зі збереженням та використанням біорізноманіття, а не окремих осіб і сумнівних громадських організацій;

- доцільно запровадити фінансові критерії у веденні мисливського господарства з визначенням обсягів обов'язкових відрахувань з мисливських внесків на збереження і збагачення мисливської орнітофауни та контрольованого використання зібраних коштів на цільові заходи.

Нарада Азово-Чорноморської орнітологічної робочої групи висловлює вдячність колективу науковців, природоохоронців, еколого-просвітницьких працівників Біосферного заповідника "Асканія-Нова", які в черговий раз продемонстрували винятковий професіоналізм у підготовці і проведенні заходу, починаючи з вибору часу і всіх організаційно-технічних деталей забезпечення його проведення, включаючи демонстрацію різновекторних напрямів діяльності установи як біосферного заповідника, що знаходиться дійсно в трансконтинентальному міграційному коридорі та грає ключову роль в збереженні значного різноманіття наземної фауни, у тому числі раритетних охоронюваних видів національного і міжнародного рівнів, а також є прикладом тісної взаємодії з органами місцевого самоврядування і місцевим населенням.

Резолюцію наради АЧОРГ направити до Міністерства екології та природних ресурсів України, Міністерства освіти та науки України, Комітету Верховної Ради України з питань екологічної політики, природокористування та ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи, Національної академії аграрних наук України та розмістити на Інтернет сторінках установ – учасників наради.

За тематикою наради АЧОРГ надійшло 10 наукових статей та коротких повідомлень, які опубліковано в 18 томі наукового журналу "Вісті Біосферного заповідника "Асканія-Нова" за 2016 рік.